

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Divi Thomae Aqvinatis Doctoris Angelici Opera Omnia

Summa diligentia ad exemplar Romanæ Impreßionis restituta

Secunda secundae Summa Theologiae

Thomas <von Aquin, Heiliger>

Venetiis, 1593

5 vtrum sit solum in rebus bellicis.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-72772](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-72772)

... & dicitur quod est fortis simpliciter nisi respectu maximo- rum malorum, quae dicit esse pericula mortis: & non dicit quod illa sola sunt maxima mala. Non caret siquidem quaestio scru- pulo, an solum mortis pericula sit maxima mala, quoniam cru- ciatibus, & tormentis peiora sunt quam pericula mortis: quoniam

mortis terrore animam quatit. Et ideo virtus fortitudinis est circa timores periculorum mortis.

AD PRIMUM ergo dicendum, quod fortitudo bene se habet in omni- bus aduersis tolerandis, non tam- en ex toleratione omnium ad- uersorum reputatur homo sim- pliciter fortis, sed solum ex hoc quod bene tolerat etiam maxi- ma mala: ex alijs autem dicitur homo fortis secundum quid.

AD II dicendum, quod quia timor ex amore nascitur, quaecumque vir- tus moderatur amorē aliquorū bonorū, consequens est vt moderetur cōtrarijorū malorum timorē. Sicut liberalitas, quae moderatur amorē pecuniarum, per consequens et moderatur timorem amissionis earum. Et idē apparet in temperantia, & in alijs vir- tibus: sed amare propriam vit- tam est naturale, & ideo oportuit esse speciale virtutem, quae moderetur timores mortis.

AD TERTIUM dicendum, quod extremum in virtutibus attendi- tur: sem excessum rationis rectae: & ideo si aliquis maxima pericu- la subeat secundum rationem, non est virtuti contrarium.

AD QUARTUM dicendum, quod extremum in virtutibus attendi- tur: sem excessum rationis rectae: & ideo si aliquis maxima pericu- la subeat secundum rationem, non est virtuti contrarium.

AD QUINTUM dicendum, quod extremum in virtutibus attendi- tur: sem excessum rationis rectae: & ideo si aliquis maxima pericu- la subeat secundum rationem, non est virtuti contrarium.

AD QUINTUM dicendum, quod extremum in virtutibus attendi- tur: sem excessum rationis rectae: & ideo si aliquis maxima pericu- la subeat secundum rationem, non est virtuti contrarium.

AD QUINTUM dicendum, quod extremum in virtutibus attendi- tur: sem excessum rationis rectae: & ideo si aliquis maxima pericu- la subeat secundum rationem, non est virtuti contrarium.

AD QUINTUM dicendum, quod extremum in virtutibus attendi- tur: sem excessum rationis rectae: & ideo si aliquis maxima pericu- la subeat secundum rationem, non est virtuti contrarium.

AD QUINTUM dicendum, quod extremum in virtutibus attendi- tur: sem excessum rationis rectae: & ideo si aliquis maxima pericu- la subeat secundum rationem, non est virtuti contrarium.

AD QUINTUM dicendum, quod extremum in virtutibus attendi- tur: sem excessum rationis rectae: & ideo si aliquis maxima pericu- la subeat secundum rationem, non est virtuti contrarium.

AD QUINTUM dicendum, quod extremum in virtutibus attendi- tur: sem excessum rationis rectae: & ideo si aliquis maxima pericu- la subeat secundum rationem, non est virtuti contrarium.

AD QUINTUM dicendum, quod extremum in virtutibus attendi- tur: sem excessum rationis rectae: & ideo si aliquis maxima pericu- la subeat secundum rationem, non est virtuti contrarium.

AD QUINTUM dicendum, quod extremum in virtutibus attendi- tur: sem excessum rationis rectae: & ideo si aliquis maxima pericu- la subeat secundum rationem, non est virtuti contrarium.

AD QUINTUM dicendum, quod extremum in virtutibus attendi- tur: sem excessum rationis rectae: & ideo si aliquis maxima pericu- la subeat secundum rationem, non est virtuti contrarium.

AD QUINTUM dicendum, quod extremum in virtutibus attendi- tur: sem excessum rationis rectae: & ideo si aliquis maxima pericu- la subeat secundum rationem, non est virtuti contrarium.

AD QUINTUM dicendum, quod extremum in virtutibus attendi- tur: sem excessum rationis rectae: & ideo si aliquis maxima pericu- la subeat secundum rationem, non est virtuti contrarium.

AD QUINTUM dicendum, quod extremum in virtutibus attendi- tur: sem excessum rationis rectae: & ideo si aliquis maxima pericu- la subeat secundum rationem, non est virtuti contrarium.

AD QUINTUM dicendum, quod extremum in virtutibus attendi- tur: sem excessum rationis rectae: & ideo si aliquis maxima pericu- la subeat secundum rationem, non est virtuti contrarium.

AD QUINTUM dicendum, quod extremum in virtutibus attendi- tur: sem excessum rationis rectae: & ideo si aliquis maxima pericu- la subeat secundum rationem, non est virtuti contrarium.

AD QUINTUM dicendum, quod extremum in virtutibus attendi- tur: sem excessum rationis rectae: & ideo si aliquis maxima pericu- la subeat secundum rationem, non est virtuti contrarium.

AD QUINTUM dicendum, quod extremum in virtutibus attendi- tur: sem excessum rationis rectae: & ideo si aliquis maxima pericu- la subeat secundum rationem, non est virtuti contrarium.

AD QUINTUM dicendum, quod extremum in virtutibus attendi- tur: sem excessum rationis rectae: & ideo si aliquis maxima pericu- la subeat secundum rationem, non est virtuti contrarium.

AD QUINTUM dicendum, quod extremum in virtutibus attendi- tur: sem excessum rationis rectae: & ideo si aliquis maxima pericu- la subeat secundum rationem, non est virtuti contrarium.

AD QUINTUM dicendum, quod extremum in virtutibus attendi- tur: sem excessum rationis rectae: & ideo si aliquis maxima pericu- la subeat secundum rationem, non est virtuti contrarium.

AD QUINTUM dicendum, quod extremum in virtutibus attendi- tur: sem excessum rationis rectae: & ideo si aliquis maxima pericu- la subeat secundum rationem, non est virtuti contrarium.

AD QUINTUM dicendum, quod extremum in virtutibus attendi- tur: sem excessum rationis rectae: & ideo si aliquis maxima pericu- la subeat secundum rationem, non est virtuti contrarium.

AD QUINTUM dicendum, quod extremum in virtutibus attendi- tur: sem excessum rationis rectae: & ideo si aliquis maxima pericu- la subeat secundum rationem, non est virtuti contrarium.

AD QUINTUM dicendum, quod extremum in virtutibus attendi- tur: sem excessum rationis rectae: & ideo si aliquis maxima pericu- la subeat secundum rationem, non est virtuti contrarium.

AD QUINTUM dicendum, quod extremum in virtutibus attendi- tur: sem excessum rationis rectae: & ideo si aliquis maxima pericu- la subeat secundum rationem, non est virtuti contrarium.

AD QUINTUM dicendum, quod extremum in virtutibus attendi- tur: sem excessum rationis rectae: & ideo si aliquis maxima pericu- la subeat secundum rationem, non est virtuti contrarium.

AD QUINTUM dicendum, quod extremum in virtutibus attendi- tur: sem excessum rationis rectae: & ideo si aliquis maxima pericu- la subeat secundum rationem, non est virtuti contrarium.

AD QUINTUM dicendum, quod extremum in virtutibus attendi- tur: sem excessum rationis rectae: & ideo si aliquis maxima pericu- la subeat secundum rationem, non est virtuti contrarium.

AD QUINTUM dicendum, quod extremum in virtutibus attendi- tur: sem excessum rationis rectae: & ideo si aliquis maxima pericu- la subeat secundum rationem, non est virtuti contrarium.

AD QUINTUM dicendum, quod extremum in virtutibus attendi- tur: sem excessum rationis rectae: & ideo si aliquis maxima pericu- la subeat secundum rationem, non est virtuti contrarium.

AD QUINTUM dicendum, quod extremum in virtutibus attendi- tur: sem excessum rationis rectae: & ideo si aliquis maxima pericu- la subeat secundum rationem, non est virtuti contrarium.

AD QUINTUM dicendum, quod extremum in virtutibus attendi- tur: sem excessum rationis rectae: & ideo si aliquis maxima pericu- la subeat secundum rationem, non est virtuti contrarium.

AD QUINTUM dicendum, quod extremum in virtutibus attendi- tur: sem excessum rationis rectae: & ideo si aliquis maxima pericu- la subeat secundum rationem, non est virtuti contrarium.

AD QUINTUM dicendum, quod extremum in virtutibus attendi- tur: sem excessum rationis rectae: & ideo si aliquis maxima pericu- la subeat secundum rationem, non est virtuti contrarium.

AD QUINTUM dicendum, quod extremum in virtutibus attendi- tur: sem excessum rationis rectae: & ideo si aliquis maxima pericu- la subeat secundum rationem, non est virtuti contrarium.

AD QUINTUM dicendum, quod extremum in virtutibus attendi- tur: sem excessum rationis rectae: & ideo si aliquis maxima pericu- la subeat secundum rationem, non est virtuti contrarium.

AD QUINTUM dicendum, quod extremum in virtutibus attendi- tur: sem excessum rationis rectae: & ideo si aliquis maxima pericu- la subeat secundum rationem, non est virtuti contrarium.

AD QUINTUM dicendum, quod extremum in virtutibus attendi- tur: sem excessum rationis rectae: & ideo si aliquis maxima pericu- la subeat secundum rationem, non est virtuti contrarium.

AD QUINTUM dicendum, quod extremum in virtutibus attendi- tur: sem excessum rationis rectae: & ideo si aliquis maxima pericu- la subeat secundum rationem, non est virtuti contrarium.

AD QUINTUM dicendum, quod extremum in virtutibus attendi- tur: sem excessum rationis rectae: & ideo si aliquis maxima pericu- la subeat secundum rationem, non est virtuti contrarium.

AD QUINTUM dicendum, quod extremum in virtutibus attendi- tur: sem excessum rationis rectae: & ideo si aliquis maxima pericu- la subeat secundum rationem, non est virtuti contrarium.

AD QUINTUM dicendum, quod extremum in virtutibus attendi- tur: sem excessum rationis rectae: & ideo si aliquis maxima pericu- la subeat secundum rationem, non est virtuti contrarium.

AD QUINTUM dicendum, quod extremum in virtutibus attendi- tur: sem excessum rationis rectae: & ideo si aliquis maxima pericu- la subeat secundum rationem, non est virtuti contrarium.

AD QUINTUM dicendum, quod extremum in virtutibus attendi- tur: sem excessum rationis rectae: & ideo si aliquis maxima pericu- la subeat secundum rationem, non est virtuti contrarium.

AD QUINTUM dicendum, quod extremum in virtutibus attendi- tur: sem excessum rationis rectae: & ideo si aliquis maxima pericu- la subeat secundum rationem, non est virtuti contrarium.

AD QUINTUM dicendum, quod extremum in virtutibus attendi- tur: sem excessum rationis rectae: & ideo si aliquis maxima pericu- la subeat secundum rationem, non est virtuti contrarium.

AD QUINTUM dicendum, quod extremum in virtutibus attendi- tur: sem excessum rationis rectae: & ideo si aliquis maxima pericu- la subeat secundum rationem, non est virtuti contrarium.

AD QUINTUM dicendum, quod extremum in virtutibus attendi- tur: sem excessum rationis rectae: & ideo si aliquis maxima pericu- la subeat secundum rationem, non est virtuti contrarium.

AD QUINTUM dicendum, quod extremum in virtutibus attendi- tur: sem excessum rationis rectae: & ideo si aliquis maxima pericu- la subeat secundum rationem, non est virtuti contrarium.

AD QUINTUM dicendum, quod extremum in virtutibus attendi- tur: sem excessum rationis rectae: & ideo si aliquis maxima pericu- la subeat secundum rationem, non est virtuti contrarium.

AD QUINTUM dicendum, quod extremum in virtutibus attendi- tur: sem excessum rationis rectae: & ideo si aliquis maxima pericu- la subeat secundum rationem, non est virtuti contrarium.

AD QUINTUM dicendum, quod extremum in virtutibus attendi- tur: sem excessum rationis rectae: & ideo si aliquis maxima pericu- la subeat secundum rationem, non est virtuti contrarium.

AD QUINTUM dicendum, quod extremum in virtutibus attendi- tur: sem excessum rationis rectae: & ideo si aliquis maxima pericu- la subeat secundum rationem, non est virtuti contrarium.

AD QUINTUM dicendum, quod extremum in virtutibus attendi- tur: sem excessum rationis rectae: & ideo si aliquis maxima pericu- la subeat secundum rationem, non est virtuti contrarium.

AD QUINTUM dicendum, quod extremum in virtutibus attendi- tur: sem excessum rationis rectae: & ideo si aliquis maxima pericu- la subeat secundum rationem, non est virtuti contrarium.

AD QUINTUM dicendum, quod extremum in virtutibus attendi- tur: sem excessum rationis rectae: & ideo si aliquis maxima pericu- la subeat secundum rationem, non est virtuti contrarium.

AD QUINTUM dicendum, quod extremum in virtutibus attendi- tur: sem excessum rationis rectae: & ideo si aliquis maxima pericu- la subeat secundum rationem, non est virtuti contrarium.

AD QUINTUM dicendum, quod extremum in virtutibus attendi- tur: sem excessum rationis rectae: & ideo si aliquis maxima pericu- la subeat secundum rationem, non est virtuti contrarium.

AD QUINTUM dicendum, quod extremum in virtutibus attendi- tur: sem excessum rationis rectae: & ideo si aliquis maxima pericu- la subeat secundum rationem, non est virtuti contrarium.

AD QUINTUM dicendum, quod extremum in virtutibus attendi- tur: sem excessum rationis rectae: & ideo si aliquis maxima pericu- la subeat secundum rationem, non est virtuti contrarium.

AD QUINTUM dicendum, quod extremum in virtutibus attendi- tur: sem excessum rationis rectae: & ideo si aliquis maxima pericu- la subeat secundum rationem, non est virtuti contrarium.

patet, & antecedens probatur longo processu, distinguendo se- cundum Arist. vt ipse dicit, virtutem in ipsam simplicem, & in eius gradus tres, quorum primus est continentia & perseverantia: secundus, temperantia, tertius heroicis, ita quod ad virtutem liberalitatis simpliciter spectat expendere, & donare prout oportet, & in quem oportet absolute. Ad liberalitatem vero vt continentem spectat donare, & expendere superando blanditias, vel quaecumque oblectamenta in oppositum. Et similiter ad liberalitatem vt perseverantem, pertinet donare, & expendere superando quaecumque, tristitia ab hoc abducentia. Ad liberalitatem vero vt temperantiam, seu temperantem spectat donare, & expendere, domitis iam tristitijs, delectationibus ac cupiditatibus, & vniuersaliter passionibus in oppositum. Ad liberalitatem demum heroicam spectat donare, & expendere, etiam si periculum mortis imminet, inhibente aliquo sub poena mortis & cruciatuum ne expendat, aut donec: quoniam permanere in huiusmodi virtutis opere non obstante cruciatu, aut morte, communem hominum facultatem excedit. Quibus praelibatis dicitur, quod perfitere in virtute contra mortis pericula

ARTICVLVS V.

Vtrum fortitudo proprie consistat circa pericula mortis, quae sunt in bello.

AD QUINTVM sic proceditur. Videtur quod fortitudo non consistat proprie circa pericula mortis, quae sunt in bello. Martyres. n. praecipue de fortitudine commendantur: sed martyres non commendantur de rebus bellicis, ergo fortitudo non proprie consistit circa pericula mortis, quae sunt in bello.

¶ 2 Præf. Ambro. * dicit in lib. de Offic. q. fortitudo diuiditur in res bellicas, & domesticas. Tullius etiam dicit in primo de Officijs. Cum plerique arbitrentur res bellicas maiores esse, quam urbanas, minuenda est hæc opinio. Sed si vere volumus iudicare, multæ res extiterunt urbanae maiores clarioresque, quam bellicæ: sed circa maiora maior fortitudo consistit. ergo non proprie consistit fortitudo circa mortem, quæ in bello est.

¶ 3 Præf. Bella ordinant ad pacem temporalem reip. conferuadam.

cum contrapugnatione contra mortem ipsam, spectat ad fortitudinem, sine contrapugnatione vero dicta suscipere, & tolerare mortem potius quam a virtute recedere, spectat ad illam virtutem, in qua perisistit. puta. fidem, iustitiam, liberalitatem, castitatem &c. sub gradu tamen heroico. Et adeo sic esse dicit, vt etiam subire pericula mortis sine contrapugnatione in mortem illam propter actum fortitudinis, puta, si quis comminetur militi mortem, si in bello defendat patriam, miles pugnando quidem fortis fit: sed subeundo periculum mortis propterea comminatus, fortis heroicus fit. Deinde allato exemplo Buridani de muliere contagata tentata de adulterio quadrupli. iter. I. primo per blanditias & laetitias. secundo, per terrores verberum & mortis: tertio, per pretium: quarto, per falsas suasiones, probare nititur quod huiusmodi mulies in caluitate, non obstante periculo mortis, perisistit per temperantiam heroicam, & non fortitudinem: quod est probare assumptum. I. q. per alias virtutes insufficienter diriguntur homines in subeundis periculis mortis propter virtutem sine contrapugnatione. Arguit contra sic. Contingit aliquando q. mulier illa pudica vincat huiusmodi timorem mortis, & non per fortitudinem, nec per iustitiam, ergo per temperantiam. Probatur secunda pars assumpti: quia possibile est, q. quæ sic impugnat, nunquam se exercuit in materia iustitiæ, & fortitudinis spectantis precipue ad pudicitiam, ac per hoc nec iustitiam, nec fortitudinem habeat, & consequenter defendendo se, non nisi per temperantiam virtutem se defendit. Secundo, quia dato et q. talis mulier cum temperantia habeat iustitiam & fortitudinem, non tñ sic se defendit per illas virtutes, q. actus elicitus, quo maui subire mortem, quam adulterari, fit actus fortitudinis, & non actus temperantiae: immo fortitudinis, fit actus fortitudinis, & non actus temperantiae: immo fortitudinis, ita q. temperantia huius mulieris est generatua fortitudinis, ita q. temperantia, mediante actu suo elicitio est productiua actus fortitudinis formaliter. Nam inter comminationes pudica illa mulier apud se dicit, pudice viuam: deinde, malo cruciatum quam impudicitiam: & deinde cruciatum sustinendum non refugit. Ecce quomodo temperantia parit fortitudinem.

¶ Ad huius difficultatis euidentiam, quoniam iste homo dicit sic se habere fortitudinem, quam inter virtutes ponit Ari. idcirco

ex

Infr. q. 124. arti. 1. cor. 8. q. 141 art. 8. cor. Et 3. di. 44. q. 2. artic. 1. ad 3. & 3. di. 33. quæst. 3. art. 3. q. 2. cor. 181. 182.

* Lib. 2. cap. 35. in principio, 10. 11.

ex ipsa Ari. doctrina ostendendum est propositum: deinde decla- xanda amplius natura fortitudinis est, quo ad propositum, & de- mum satis fiet argumentis. Arist. 3. Ethic. tractans, in quibus peri- culis mortis est fortitudo, primo vult quod sit circa morem no- omnem, sed eam quae est in optimis: & ex hoc inferit, Ergo in his quae sunt in bello.

Lib. 19. c. 12. num. 5.

Lib. 3. c. 6. pa- rum ante fi- nem & c. 9.

Ar. preced.

Ar. 1. c. 1. §. 1.

Dicit. n. Aug. 19. de ciui. Dei, q in- tentione pacis bella geruntur: sed pro pace temporali reip. non vt q aliquis debeat se periculo mor- tis exponere, cu talis pax sit mul- tarum lasciuarum occasio, ergo viderur q virtus fortitudinis non consistat circa mortis bellicae pe- ricula.

SED CONTRA est, q Philo. * di- cit i. 3. Ethic. q maxime est fortitu- do circa morte, quae est in bello.

RESPON. Dicendu, q sicut di- ctu * est, fortitudo confirmat ani- mum hois contra maxima peri- cula, quae sunt pericula mortis. Sed quia fortitudo virtus est, ad cuius rationem pertinet q sem- per tendat in bonum, consequens est, vt homo pericula mortis no- refugiat propter aliquod bonu consequendum. Pericula autem mortis quae sunt ex agritudine, vel ex tempestate maris, vel ex in- cursu latronum, vel si qua alia sunt eiusmodi, non videntur ali-

quae sunt in bello. Deinde probat illationem & optimo periculo, & offert ad hoc testimonium ab honoribus, qui ex- hibentur his qui se istis exponunt. Dein- de extendens fortitu- dinem, dicit q prin- cipaliter fortis dicitur qui impavidus circa bonam mortem, & quaecumque repenti- na existentia inferunt mortem. Et talia sub- sumit. Maxime quae secundum bellum. Se- cundario quoque for- tis est, qui impavidus circa mortem in agri- tudinibus, & in mari, aliter tamen quam nauar &c. Et demu addit de foribus, q viriliter agunt, in qui- bus est fortitudo, & bonum mori. Haec Arist. Ex quibus ma- nifeste liquet primo, quod ratio formalis, quare circa bellicam mortem fit fortitudo, est, quia in maximo & optimo periculo consistit. Et ex hoc capite habemus statim intem- tum subsumendo: Sed subire mortem propter fidem, vel iusticiam constanter tole- rando sine contrapugnatione vitium exteriorum, quando oportet &c. consistit in maximo & optimo periculo. Ergo hic est vere proprie dicta fortitudo virtus posita ab Aristo. Minor probatur, & quod periculum sit maximum, quia est de morte, & q sit optimum, quia propter optimum, scilicet bonum animi interius, quo nihil nouimus melius in nobis. Concordant quoque & his honores principibus, & ciuitatibus, quoniam tales maxime honorantur. Et apud Christianos patet de sanctis martyribus; & apud gentiles Marcus Atilius, qui propter fidem sustulit cruciatum, tantopere commendatur: & a Tullio inter fortes locatur, vt patet in 1. de Of- ficijs, de fortitudine. Liquec secundo, q fortis principaliter dicitur, qui circa bonam mortem, & quaecumque repentina exis- tentia inferunt mortem impavidus est. Et ex hoc capite habetur etiā statim intemum, subsumendo, Sed qui propter virtutem aliquid contrapugnatione exteriorum vitium quando oportet &c. constanter subit, nec mortem, est circa bonam mortem, & repentina infe- rentia mortem impavidus. Ergo talis est vere & proprie fortis in principali gradu fortitudinis existens apud Arist. probatur mi- nor. Et quod fit impavidus circa bonam mortem patet, quia opti- ma est huiusmodi mors propter virtutem conseruandam. Et q fit impavidus circa repentina inferentia mortem, quoniam haec sunt magis repentina inferentia mortem, quam ea quae sunt in bello communi: quoniam bellica sunt prauiata, ista autem sepe omnino repente adueniunt, vt patet in gestis martyrum ex im- promptu apprehensorum &c. & in casibus in finitias acidentibus repente in istis particulatibus impugnationibus ob destinationem virtutem aliquam in aliquo, vt patet de iudicibus, de mulieribus, & de in fidelibus. Liquec tertio, quod fortis in quibus est fortitu- do, & bonum mori, viriliter agunt q oportet, & propter quid oportet, & sicut oportet, & non aliter. sic. n. proculdubio intendit Aristo. Ex hoc capite habetur intemum, subsumendo, quod in im- pugnatione particulari homo impavidus quando, & sicut oportet, agit viriliter secundum quod oportet, scilicet a se interioribus & ex- terioribus opportunis, pura, fidei confessione, & ulterius non fu- giendo, neque declinando mortem, & vltimus non fu- giendo ad cruciatum, & mortem immo quandoque quasi aggre- diendo, vt de beato Vincentio legitur, quod moras carnicum argue- do ad penam properabat. Hoc. n. est viriliter agere in his, in qui- bus est fortitudo, & bonu mori. Probat aliter contrapugnatione exteriorum vitium non esse conditionem periculatorum mortis, cir- ca quae est fortitudo; & probatur sic. Contrapugnatione minuit pe-

riculum, ergo non est conditio pericula. Antecedens patet, quia ex hoc ipso quod intentione intendent, minus est periculum, quod abstrahere periculum, consequens periculo esse solam circa pericula maxima.

cui directe imminere ex hoc q profequatur aliquod bonum, & pericula mortis, quae sunt in bel- cis directe imminere homini qd aliquod bonum, in quantum videret defendit bonum eoe peris- sum bellum. Porc ita ut aliquo esse intum belli dupliciter. Vno modo generaliter, sicut cum aliqui decerant in acie: alio modo particulare, puta, cum aliquis iudex vel et priuata persona non rece- dit a iusto iudicio timore gladii imminens, vel cuiuscumque peri- culi est si mortiferum. Pertinet aut ad fortitudinem firmitatem animi praebere contra pericula mortis, non solum quae immin- ent in bello, sed etiam quae immi- nent in particulari impugnatione, quae communi nomine bel- lum dici potest. & fm hoc con- cedendum est, quod fortitudo proprie est circa pericula mor- tis, quae est in bello, sed & circa pericula cuiuscumque: aternus mor-

G

H

I

K

confessione fidei. & mortu. Non ergo exigit fortitudo qd sit actu, vel proposito contrapugnatio fm exterioris vires, sed qd agat, ut fiat quando oportet, & quae oportet. Ac per hoc concludendo, fortitudo est circa maiora & optima pericula mortis, vt dicitur. dicitur abstrahendo a contrapugnatione exteriorum virium, & non contrapugnatione earundem: quoniam in talibus periculis est contrapugnatio fm exterioris vires, vt cum vires potentia, aut dominio temporali, cuilibet aut infidelibus pugna est, quando e autem non, cum de fide aut moribus directe pugna est. & ratio est, quia victoria, ad quam pugnant tendit, melius acquiritur in talibus, sanctis moribus, & praedicatione, & confessione fidei, & exemplari vita, & saluando etiam mortem. qd contrapugnatio militibus etc. nec oportet hoc pro experientia testatur sic sanctos vixisse tyrannos, & mundum totum inimicum esse, & conantem exterminare illos. Est ergo contrapugnatio aliqua de ratione fortitudinis, fm qua temperant viriliter, agunt, sed non fm exterioris vires, licet quandoq; sit fortitudinis actus, vt declaratum est. Hec de seundo.

Quo ad tertium, respondendo argumentis iam patet, qd prima est maior. Fortitudo est in solis periculis mortis, in quibus est dicta contrapugnatio. Prima vero probatio illius ex Arist. philosophia est, arguendo. Fortes agunt viriliter, ergo agunt contrapugnando secundum vires exteriores. Scilicet agunt viriliter, praeparando pro bono, de quo est pugna, & non per exterioris vires exercitiales peractus virtuosos, quibus bonum illud defendunt, & argunt. Secunda vero probatio. qd timor & audacia sunt solam vbi est dicta contrapugnatio. falsissima est, & ad eius probationem dicitur, quod minus non fit opus in omni exercitio fortitudinis inuenire timorem & audaciam simul, vt ipsum est argumentum oportet fieri. dicentem qd fugere quod est actus fortitudinis, &c. nulla est audacia, sed timor est causa fugae nihilominus in huiusmodi particularibus bellis viram; passionem habere locum in bello, &c. sed non quo ad oem actum, sicut in pot. Nam qd se possit esse audacia nimia, patet in his qui temere se ingerunt in periculis, & timor nimis patet in his qui pp timorem mortis perdunt castitatem, aut fidem: & consequenter qd in his sit merita laudabiles. Timere & audere moderate secundum qd oportet, & qd sicut oportet, patet in his qui vincunt tyrannos, seu impugnatores, conseruando virtutem, moderantur huiusmodi tunc in & audaciam ne in siliat timere, & quandoq; vt audere offerre corpus mortis & morti paratum. Moderantur & timorem, ne superentur a tot malis. Vnde audere secundum rectam rationem temper est laudabile: tam hic, quam in coi bello. Et similiter timere secundum rectam rationem verobique est laudabile temper. Et sic audere & non timere abstrahendo a recta ratione non est laudabile in bello coi, ita & in particulari. Et similiter sicut post inchoatum commune bellum contingit peccare contra fortitudinem per audaciam, vel timorem, ita etiam post inchoatum bellum particulare, vt patet. Vnde nihil penitus valeat contra propositum quae in illa probatione narratur.

Ad tertium negatur antecedens. I. qd in subeundis periculis aliter quam in bello contrapugnatio sufficiens prouideatur per alios vires. hoc. n. falsissimum est, & est confusio virtutum. Et cum dicitur qd ad liberalitatem seu temperantiam secundum gradum heroi dicitur qd aliud est iudicium de principio elicitio talis actus, in dicitur virtutem fortitudinis & viret illa. & aliud in non habent, aut non viret. Nam si iudex impugnavit de iustitia, aut mulier de pudicitia habet habitum fortitudinis, & virtutem illo, hoc est, tunc talis actus scilicet subire pericula mortis, quae contra iustitiam, aut pudicitiam infirmus, est actus proprius fortitudinis elicitio. Et quia fortis, vt infra patebit, operatur tamquam propter propositum & proximum sine. vt fortiter se habeat: non nec imperat, aut reuerentia, aut iustitia est principiu talis actus, nisi ex parte maiore, quia i. temperantia, seu iustitia est finis materie, circa quam

fortis versatur. Est siquidem finis periculorum mortis propter quod mortis pericula redduntur bona, seu optima. Vnde videtur quod temperantia, siue iustitia non imperet fortitudini in tali casu, sed potius materiam fortitudini praebet, proprie loquendo, ita quod iudex, seu mulier fortis non habet pro fine actus fortitudinis pudicitiam, seu iustitiam, sed fortiter agere in tali casu, vt infra latius patebit. sed habet iustitiam, seu pudicitiam pro vilitate consequente ad suum proprium finem. Ita qd cum dicitur, qd fortis sustinet propter iustitiam, vel pudicitiam, non denotatur finis fortitudinis: sed finis materie fortitudinis, & utilitas consequens ex proprio fine fortitudinis, & appellari secundum finem fortitudinis. Et quia rarissime inueniri videntur fortis in veritate operans eo modo, quo fortes debent operari: deo frequenter talis actus iudicis, aut mulieris volentium subire pericula quae iustitiam, aut pudicitiam deserere, est actus temperantiae, seu iustitiae imitatio tantum, elicitio. n. temp est fortitudinis, aut principiorum fortitudinis. Patet autem imperiu ex hoc, qd in subeundo huiusmodi pericula magis est temperantia mulier quam fortis, & similiter magis est iustus in rebus quam fortis: sicut qd furat ut moechetur, magis est moechus quam fur. Sic autem se habent non habentes fortitudinis habitum, aut habentes, & pro tunc eo non uentens eo modo quo fortes utuntur. I. propter qd proxime oportet, quando malum pericula mortis subire quae uirtus est quae impugnetur, deserere. Vnde de tali actu loquendo dicitur, quod talis actus, i. male mortem subire quae temperantiam uerbi gratia, deserere, spectat elicitio ad fortitudinem, imperantem autem ad temperantiam, & in promptu ratio est: quoniam sicut uirtus imperat actum uirtutis alterius ut cui quis propter intemperantiam, puta, lasciuia amata in bello existens timet, & fugit (tunc. n. intemperantia imperat actum timiditatis, & fuga est actus timiditatis elicitio ex sua natura, & est actus intemperantiae imperantiae: quia fuga ordinatur ad finem intemperantiae) ita uirtus imperat alterius uirtutis actum ac per hoc si de iustitia pugna est, puta, cum iudex impugnetur ad mortem usque, si facit iustitiam, tunc iustitiam imperando fortitudinis actum, facit iudicem audacem & inuidum ut oportet: &c. & sic subire tunc pericula mortis est actus iustitiae imperantiae: quia ad finem iustitiae subire mortem ordinatur. Semper enim respiciens finem, propter quem actus exercentur, tunc imperat actus, qui ordinatur ad finem illum. Notanter autem dicitur, tunc, quia licet simpliciter & absolute imperare sit superioris uirtutis, & imperari inferioris: quia ad finem superioris ordinatur inferiora, & non contra, si spectetur ad ordinem uirtutum ex parte earum: si tamen ex parte operantis ordo consideretur uirtutum, contingit secundum rectam rationem, tunc in tali necessitate articulo uirtutem inferiorem imperare alicui superiori, ut temperantiam actui fortitudinis: quoniam & hoc recta ratio habet, ut in articulo necessitatis constituta temperantiae, quia. Inehementer impugnat, seruat pro tunc actus fortitudinis in ordine ad communem utriusque finem, superioris. I. rationis bonum uerendum. Hoc. n. non est temperantiam imperare fortitudini, neq; fortitudinis actui quatenus fortitudinis est, sed actui cui ex suo genere est actus fortitudinis: & non fit eo modo quo fortes habent illum, quem constat esse actum imperfecitum, & rursus imperiu hoc ex parte operantis prouenit, & non actum imperantis, & imperati.

Ad primum autem argumentum in oppositum subiunctum applicando ad exemplum mulieris tentatae de adulterio, dicitur primo quod impossibile est mulierem habere temperantiam uirtutem in esse completo, & perfecto, quale est esse heroicum: & non habere oes quae uirtutes cardinales: quoniam uirtutes sunt conexae: sed quia praesens negotium non eget transitu ad istam aliam quaeestionem dicitur secundo qd dato, qd nullam habeat uirtutem, habet tamen actus qui attribuntur uirtutibus, & ita habet actum temperatum uolens seruare castitatem: & iustitiam, uolens seruare fidem marito. & per actus cuiusmodi imperat actui qd de genere suo est actus fortitudinis: ita qd sine omni uirtute acquisita possunt haec euadere.

Ad secundum autem dicitur, qd falsum est temperantiam actu suo

fortis uel urbanae distinguuntur contra res bellicas, quae pertinent ad bella communia. In ipsis tamen rebus domesticis, uel urbanis possunt imminere pericula mortis ex impugnationibus quibusdam, quae sunt quaedam particularia bella. & ita est circa huiusmodi pot esse proprie dicta fortitudo.

Ad iii. dicendum, qd pax reipub. est fm se bona, nec redditur mala ex hoc qd aliqui male ea utuntur. Nam & multi alij utunt, qui bene ea utuntur, & multo peiora mala per ea prohibentur. I. homicidia, sacrilegia quam ex ea occasionentur: quae praecipue pertinent ad uitia carnis.

Ad ii. dicendum, qd res domestica, uel urbanae distinguuntur contra res bellicas, quae pertinent ad bella communia. In ipsis tamen rebus domesticis, uel urbanis possunt imminere pericula mortis ex impugnationibus quibusdam, quae sunt quaedam particularia bella. & ita est circa huiusmodi pot esse proprie dicta fortitudo.

Ad iii. dicendum, qd pax reipub. est fm se bona, nec redditur mala ex hoc qd aliqui male ea utuntur. Nam & multi alij utunt, qui bene ea utuntur, & multo peiora mala per ea prohibentur. I. homicidia, sacrilegia quam ex ea occasionentur: quae praecipue pertinent ad uitia carnis.

Ad ii. dicendum, qd res domestica, uel urbanae distinguuntur contra res bellicas, quae pertinent ad bella communia. In ipsis tamen rebus domesticis, uel urbanis possunt imminere pericula mortis ex impugnationibus quibusdam, quae sunt quaedam particularia bella. & ita est circa huiusmodi pot esse proprie dicta fortitudo.

Ad iii. dicendum, qd pax reipub. est fm se bona, nec redditur mala ex hoc qd aliqui male ea utuntur. Nam & multi alij utunt, qui bene ea utuntur, & multo peiora mala per ea prohibentur. I. homicidia, sacrilegia quam ex ea occasionentur: quae praecipue pertinent ad uitia carnis.

suo elicitu producere fortitudinem, cum actus elicitus temperantia sit in concupiscibili, & sit actus immanens non excedens elicitive propriu subiectu: fortitudo autem sit in irascibili. Sed distinctio erit de producere imperatiue, & elicitive, & dicendum, quod temperantia actus in Cain posito, imperatiue coadiuuat ad productione fortitudinis, & recta electione in irascibili participata frequens exercitio produ. edg. Et si utraque uirtus inest in exercitio p. opriu, temperantia no imperat ut dictum est, actu fortitudinis, sed solum materia, ut fortitudo ex hoc ipso, quod dicit tale periculum mortis optinuit, ac p hoc materia circa qua fortis fortiter se habeat iustitudo: ita quod actus ille quomulter temperata, & fortis manu. pericula mortis sustinere, quod dicitur amittere, est actus fortitudinis circa pericula optima p. temperantia: & no est actus temperantia: nec elicitive, nec imperatiue proprie loquendo, nisi forte ex parte materiae circa qua est fortitudo: quali imperare dicitur, quia excitat fortitudinem constituendo materia circa quam uelari debet. Et haec fat sine Mart. in dictis qua. eius propositu impugnant: quatenus autem uirtute quamlibet grauat modo, supradicto, & dicit haec esse tradita ab Arist. in 7. Eth. alterius negotii est.

ARTICVLVS VI.

Virtus sustinere sit principalis actus fortitudinis.

Ad sextum sic proceditur, Videretur, quod sustinere non sit principalis actus fortitudinis. Virtus enim est circa difficile, & bonum, ut dicitur in 2. Eth. sed difficilius est aggredi, quam sustinere, ergo sustinere non est principalis actus fortitudinis.

¶ 2. Praet. Maioris potentiae esse videtur, quod aliquid possit in aliud agere, quam quod ipsum ab alio non immutetur: sed aggredi est in aliud agere, sustinere autem est immobile perseverare. cum ergo fortitudo perfectionem potentiae nominet, videtur quod magis ad fortitudinem pertineat aggredi, quam sustinere.

¶ 3. Praeterea. Magis distat ab vno contrarium aliud contrarium, quam simplex eius negatio: sed ille qui sustinet, hoc solum habet, quod non timet. ille autem qui aggreditur contrarie mouetur timenti, quia insequitur. ergo uideatur quod cum fortitudo retrahat maxime animum a timore, quod magis pertineat ad eam aggredi, quam sustinere.

Sed contra est, quod Philo. dicit in 3. Ethico. quod in sustinendo tristitia maxime aliqui fortes dicuntur.

RESPONDEO. Dicendum, quod sicut supra dictum est, Philo. dicit in 3. Ethico. fortitudo est magis circa timores reprimendos, quam circa audacias moderandas. Difficilius enim est timorem reprimere, quam audaciam moderari, eo quod ipsum periculum, quod est obiectum audaciae,

reipub. pro qua fit bellum, est actus uirtutis, cum sit secundum Augustinum. concordia: & propterea non est temperantia finis belli iusti, quod proprie sit temperantia vera, nisi secundum iuramentum.

& timoris de se confert aliquid ad repressionem audaciae, sed operatur ad augmentum timoris. Aggredi autem pertinet ad fortitudinem secundum quod moderatur audaciam: sed sustinere sequitur repressionem timoris, & ideo principalior actus fortitudinis est sustinere, id est immobiliter sustinere in periculis, quam aggredi.

Ad primum ergo dicendum, quod sustinere est difficilius, quam aggredi, triplici ratione. Primo quidem, quia sustinere videtur aliquis ab aliquo fortiori immutari: qui autem aggreditur, immutatur per modum fortioris. Difficilius autem est pugnare cum fortiori, quam cum debiliori. Secundum, quia ille qui sustinet, iam sentit periculum imminere: ille autem qui aggreditur, habet ea ut futura.

Difficilius autem est non moueri a presentibus quam a futuris. Tertio, quia sustinere importat diuturnitatem temporis: sed aggredi potest aliquis ex subito motu. Difficilius autem est diu manere immobilem, quam subito moueri ad aliquid arduum, unde Philo. dicit in 3. Ethico. quod quando sunt praevolantes ante periculum in ipsis autem discedunt: fortitudo e contrario se habent.

Ad secundum dicendum, quod sustinere importat quidem passionem corporis, sed actum maxime fortissime inhaerentis bono: ex quo sequitur, quod non cedat passioni corporali iam imminenti. Virtus autem magis attenditur ad eam animam, quam circa corpus.

Ad tertium dicendum, quod qui sustinet, non timet praesentem causam timoris, quam non habet praesentem ille qui aggreditur.

est pugna pura, scilicet pacem desiderat, & est finis ex parte materiae, ut infra patebit. Et haec actus est fortitudinis bonum: quod ideo dicitur, quia periculum fortitudinis bono. Secunda est, quod fortitudo est in his hominibus, qui sunt in periculis quacumque occasione inueniant se in his homo, spectat siquidem secundum ad fortem, ut in 3. dicitur Ethicorum: sed impudens est in eodem fortem: quoniam huiusmodi pericula mortis sunt etiam bona, quia propter bonum uirtutis. Deficiunt autem a principali materia fortitudinis, puta mala huiusmodi non directe, & per se tendunt ad bonum uirtutis: quoniam non ideo imminet ut uirtutem destruant, sed tanquam imminerent, si quacumque ex causa illic homo inueniretur. Fortitudo enim circa maxima, & directe optima est pericula, quae scilicet directe tendunt contra optima, hoc est, uirtutes.

Supra art. 3. cor. & har. 10. ad 3. & art. 124. ad 1. & q. 124. ad 2. ad 3. & q. 141. art. 3. & 5. cor. Et 2. cor. 33. q. 2. art. 3. ad 6. & q. 3. art. 3. q. 4. cor. Et uti. q. 1. art. 12. cor. * lib. 2. ca. 3. circa finem, tom. 5.

lib. 3. cap. 9. circa principium, o. 5.

* Ar. 3. huius qua. i. lib. 3. cap. 9. in principio, tom. 5.

In eodem 3. arti. c. in responsione ad tertium aduerte, quod par